

Hrvatsko slovo, 3. travnja 2009.
SUSRET S KNJŽEVNIKOM JOZOM VRKIĆEM

Rugao sam se svome vremenu

Jozo Vrkić (Naklice 1941.) kulturnoj je javnosti dobro znan kao autor koji zapisuje i obrađuje hrvatske bajke, hrvatske mitske predaje i šaljive narodne priče, hrvatske basne i priče o životinjama. Objavljuje u različitim glasilima te na Hrvatskome radiju. Nedavno je objavio zanimljivu i neobičnu dnevničku prozu. Tim smo povodom razgovarali s njim

Gospodine Vrkiću, paralelno svom književnom stvaranju, tri desetljeća ste bilježili odraze stvarnosti u svom dnevniku kao svjedok vremena. Nedavno ste objavili knjigu tih dnevničkih zapisa "Strah od sjene". Zašto su to, kako u podnaslovu stoji, "mrvice iz dnevnika od 1971. do 2001.?"

Prve sam riječi zapisao 13. prosinca 1971. kad sam shvatio što nam se priprema nakon sloma Hrvatskog proljeća. Dakle, nisam ja bilježio kao svjedok, nego kao "osudionik". Bijaše to i jedini nadnevak u mome dnevniku. Tako sam izbjegavao i sva prezimena: onda nisam htio da te ljude upletem ako bi Udba zaplijenila bilješke, a danas ne želim da čitatelja privuče tek trač. Uzdao sam se u metaforu, a pogotovo me je liježila podrugljivost. Budući da sam se rugao svomu vremenu, malo je i moja knjiga vragolasta. Ozbiljni bi književnik ove bilješke nazvao crticama. Tako je i moj radni naslov bio *Crtice na koži*, ali kad mi je sinuo konačni naslov *Strah od sjene*, ostalo je mjesta i mome raganju. *Mrvice* ublažavaju i strogost koju imaju *zapisi*, ali ponajviše pokazuju da su meni dopale tek mrvice sa stola onoga doba. Mrvice očituju i smrvljenost, izmučenost od toga vremena.

Knjiga je podijeljena na tri dijela: Priprema (1971. - 1980.), Pozor (1980.- 1990.) , Sad (1990. - 2001.)! U svakom desetljeću obrađujete jedno razdoblje naše prošlosti viđeno očima hrvatskog intelektualca?

Sinulo mi je i to dok sam knjigu dijelio na poglavlja. Nevjerojatno, kao da je Netko pozorno pripremao rat, ali se dogodio obrat i mi smo njemu dali mat! Mogli bismo slobodno reći da je to bio naš "tridesetogodišnji rat". Bila je to naša šutnja i njihova halabuka.

Često bilježite i tumačite snove ("propali psiholog"), pribjegavate ironiji i samoironiji? Koliko su ti psihološki mehanizmi pomagali u olovnim vremenima?

Vidim ja da ste vi prava psihologinja. U mojim snovima bilo je toliko mučnoga i smiješnoga upravo kao i u našim životima. Mučni snovi pokazuju da nas je strah bio i u snu, ali isto tako smiješni snovi pokazuju da smo i u snu osjećali nadmoć.

Inače, smijeh je lijek. Najdjelotvorniji je kad ismijavaš samoga sebe. Kad smo se okupljali na prosvjed, iz stana ponad kina "Balkan" bacili su na nas cjepanicu. Pogolema pala između mene i Dubravka Jelačića-Bužimskog. Rekoh: "Nije čudo da su na te Jelačića, ali što su na jadnoga kmeta Vrkića!" Samo podrugljivošću mogao si se suprotstaviti bacačima cjepanica. Jednostavno, ja sam se borio rečenicama. Kad sam jedno vrijeme zarađivao kao garderobijer u Klubu Društva književnika, uživao sam u aforizmu koji je kresnuo dok sam otvarao vrata našem generalu bez naše vojske, videći ga začuđena što me zatječe da vješam kapute: "Gospon Šibl, bolje garderobija nego robija!" Šibl odmah doda: "Je, Vrkiću, bolje da ti meni vrata otvaraš nego da ih drugi za mnom zatvaraju!" Nije to više bila samo osobna duhovitost, bio je to spasonosni humor kojim se odagnava tjeskoba. Bijaše to naše razdoblje "češkoga humora". I dok sam bio nutarnji emigrant, krijepilo me je nekoliko mojih omiljenih rečenica kojima sam nasmijavao samoga sebe: "Valja tako dugo bacati bisere pred svinje dok one ne pomisle da je to kukuruz!" ili kad sam bio i ostao nutarnji emigrant: "Sve je moguće u zemlji u kojoj Ladan nije akademik!"

Po čemu se današnji književni izazovi razlikuju od onodobnih? Kako se današnja stvarnost (sloboda) reflektira na Vaše stvaranje?

Kako vidite, vremena se mijenjaju više od mene, ali kao što ona ovdje ostaju uglavnom prijeka vremena, sva sreća da mene ne krase ovdašnja prijeka narav. A slobodu o kojoj govorite iskoristio sam da se oslobodim književnoga svjedočenja. Umjesto da pišem *Skućenost*, *Ljute pute*, *Ptice ne šute*, *Bijeli svijet*, *Šapat*, *Božji smijeh*, *Rastavu*, *Poratnika*, *Vražju družbu* - radije pišem *Mudru sovu* ili *Divlju našu* u kojima uznosim našu veličanstvenu prirodu, koja jednako kao i u *Planinama prez hvale i časti krozi nepomnju našu zagluhla stoji*: "Naša voda još je i u podzemlju začarana. Njezino vodno lice često oponaša površinski izgled tla pod kojim se je smirila, pa svaki slap i svaki vir i dolje šume i dolje uviru, samo su u vječnom mraku tek slapić i tek uvirak. U zemlji Božjega stila tako se ljepota umnaža, a još je i ljepša ona skrivena." Prije sam bio nutarnji emigrant, a sad sam podzemni emigrant!

Može li se reći da ste kao autor ovim dnevničkim zapisima zabilježili i zaokružili većinu tema, problema, promišljanja koja su Vas intrigirala tri desetljeća i koja Vas odredila kao čovjeka i kao književnika?

Više ne pišem dnevnik, ali me sad muči moj nenapisani dnevnik. Lijepo bi bilo napisati sjećanje na onih prvih trideset godina života. Ali ono ne bi bilo uzbudljivo poput ovoga dnevnika, o kojemu je moj ocjenitelj Petar Gudelj rekao: "To nije osobni nego svehrvatski dnevnik. Hrvatska ga pisala Vrkićevom rukom, vodila ruku. Ničega osobnog što ne bi bilo hrvatsko, ničega hrvatskog što ne bi bilo osobno."

Mnogi zapisi su snažna potencijalna građa i za veće književne vrste. Hoćete li neke u tom smislu obraditi?

Opet ću se preпустiti jezgrovitim rečenicama Petra Gudelja, koji kleše riječi kao kiša ili vjetar, pa reče da je moja knjiga: "Dnevnik bez nadnevaka. Vrijeme raskovano u medalje. Epika prelivena u liriku. Spisateljska inverzija: nije anegdota prepričana i prerasla u novelu, nego je novela sažeta u anegdotu." Da, nisu više vremena za sabrana djela. Onako kako se gradovi guše u svome smeću, tako se književnost zagušila u svojim reciklažama. Blago onome književniku kojemu se mogne izvući i jednu dobru rečenicu za njegov epitaf.
Mira ĆURIC